

**Možnosti využitia e-learningu v čase pandémie a v čase núdzového stavu
a niektoré ich právne súvislosti^[1]**

***The possibilities of using e-learning in times of pandemic and in times of
emergency and some of their legal context***

doc. PaedDr. Zuzana Kurucová, PhD.

**Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva, Ústav teórie, dejín štátu a práva
a spoločensko-vedných disciplín**

Abstrakt

Prerušenie vyučovania v slovenských školách v rámci opatrení proti šíreniu koronavírusu si vyžiadalo v oveľa vyššej miere ako doposiaľ využívanie dištančných foriem vzdelávania. Na ministerstve školstva čaká na pokračovanie vypracovanie *Programu informatizácie školstva do roku 2030* a monitorovacia komisia operačného programu Ľudské zdroje už koncom januára schválila zámer národného projektu *Transformácia vzdelávania a školy pre digitálnu dobu*, avšak žiadny z nich nestihol vstúpiť do praxe ešte pred krízovými udalosťami. Súčasná kríza narazila vo vzdelávaní na niekoľko problémov ako často nižšia úroveň digitálnych zručností alebo aj chýbajúce know-how pri online vyučovaní na strane pedagógov i študujúcich, nedostatočné internetové pokrytie na rôznych územiach Slovenska, absencia informačných a komunikačných zariadení v sociálne slabšom prostredí, či otázka ochrany súkromia pri dištančnom vzdelávaní. Napriek týmto obmedzeniam je potrebné zachovávať kontinuitu vzdelávania a garantovaný rovnaký prístup k vzdelávaniu v zmysle ústavných i medzinárodných ľudsko-právnych princípov.

Abstract

The interruption of teaching in Slovak schools as part of the measures against the spread of coronavirus has required, to a much greater extent than before, the use of distance forms of education. The Ministry of Education is awaiting the continuation of the Education Informatization Program until 2030. Also, the Monitoring Commission of the Human Resources Operational Program approved the intention of the national project *Transforming Education and Schools for the Digital Age* at the end of January. However, neither of them managed to enter into practice before the onset of crisis events. The current crisis has encountered several problems in education, such as often lower levels of digital skills or lack of know-how in online teaching on the part of teachers and students, insufficient internet coverage in various parts of Slovakia, absence of information and communication facilities in socially disadvantaged environments, and the question of privacy protection in distance education. Despite these limitations, it is necessary to maintain the continuity of education and the guaranteed equal access to education in accordance with constitutional and international human rights principles.

Kľúčové slová

koronavírus, pandémia, e-learning, ochrana súkromia, informačno-komunikačné technológie, núdzový stav, vzdelávanie, MS TEAMS, internet

Key words

COVID 19, pandemic, e-learning, protection of privacy, information – communication technologies, emergency, education, MS TEAMS, internet

Úvod

Je zrejmé, že prudký rozvoj informačných a komunikačných technológií a informatizácia spoločnosti na konci 20. storočia a ich stav na prahu 21. storočia silne ovplyvnili aj oblasti vzdelávania. Nie však na všetkých úrovniach, nie vo všetkých odboroch, nie vo všetkých oblastiach. Hoci sme svedkami toho, že vzniká takmer zo dňa na deň čoraz viac elektronických kurzov, ktoré ponúkajú záujemcom informácie rôznej povahy (teoretické, aplikované) a aj z najrôznejších vedných odborov, predsa len udalosti posledných mesiacov u nás i vo svete významným spôsobom ovplyvnili aj e-learning a jeho rozšírenosť.

Pandémia COVID-19 v Európe, ale prirodzene aj vo svete a opatrenia, ktoré bolo nutné prijať na zamedzenie šírenia tejto nákazy viedli k obmedzeniu poskytovania vzdelávania na rôznych úrovniach. V mnohých prípadoch priamo narušili možnosti poskytovania príležitostí na vzdelávanie, odbornú prípravu a mobilitu pre študentov, učiteľov a pedagógov v celej Európskej únii (EÚ) i mimo jej rámca. Napriek týmto obmedzeniam v podobe prijatých opatrení, aj naďalej je potrebné zachovávať kontinuitu vzdelávania a garantovaný rovnaký prístup k vzdelávaniu v zmysle ústavných i medzinárodných ľudsko-právnych princípov. Práve e-learningu a možnostiam, ktoré poskytuje, patrí v tomto procese osobitné postavenie. Je však nutné prispôbovať možnosti výučby tzv. na diaľku tak pedagógom, ako aj študentom, žiakom, možnostiam, ktorými disponujú konkrétne vzdelávacie inštitúcie. Nástroje e-learningu, jednotlivé moduly a modely sa tak presunuli z pozície dobrovoľných a inak veľmi obľúbených, často ale len doplnkových foriem vzdelávania do roviny primárneho nástroja. S tým sa prirodzene spájal a spája celý rad ďalších otázok a problémov, nakoľko na takúto operatívnu zmenu v pozíciách foriem vzdelávania nebola naša spoločnosť pripravená.

I. Zmeny štandardov v oblasti vzdelávania s ohľadom na súčasný stav v spoločnosti

Klasickú formu pedagogického procesu v prezenčnej forme nahradila v čase núdzového stavu a vírusovej pandémie forma e-vzdelávania. Fungovanie vzdelávania v tomto režime naráža na rad problémov, ktoré nie je možné riešiť operatívne. Z radu problémov možno spomenúť napríklad nedostatočné internetové pokrytie na rôznych územiach Slovenska, často nižšia úroveň digitálnych zručností alebo aj chýbajúce know-how pri online vyučovaní na strane pedagógov i študujúcich. Napriek tomu, že EÚ poskytuje na účely digitalizácie vzdelávania možnosti čerpania prostriedkov z európskych fondov, také nástroje ako tvorba digitálnych vzdelávacích materiálov, podpora e-vzdelávania v podobe online vzdelávacích miestností a programov, nákup počítačov či tabletov, na zdokonaľovanie digitálnych zručností učiteľov a žiakov, u nás sústavne nemajú prioritné miesto. Práve tieto skutočnosti spôsobili a spôsobujú, že nie všetky oblasti a nie všetky úrovne vzdelávania sú na prechod k e-learningu pripravené, nie vo všetkých oblastiach je tento prechod možný. Zatvorenie škôl

a prerušenie procesu vzdelávania tak v našich podmienkach spôsobilo rad ďalších súvisiacich problémov.

Slovenské školstvo sa nikdy na dištančné (diaľkové) vzdelávanie nepripravovalo. Viaceré realizované projekty boli parciálne, pilotné, často nesystémové a o online vyučovaní sa vždy uvažovalo len ako o doplnku k štandardným spôsobom výučby. Dnešný školský systém naráža hneď na niekoľko prekážok, ktoré mu znemožňujú prejsť v čase krízy na plnohodnotné online vyučovanie.

Prvým a kľúčovým problémom, nutnou podmienkou pre využívanie možností e-learningu je rýchle a kvalitné internetové pripojenie na strane vzdelávacích inštitúcií, osobností i adresátov vzdelávania. Podľa poznatkov Eurostatu má však len 82 % slovenských domácností prístup k internetu, čo je úroveň pod priemerom EÚ, ktorý predstavuje úroveň 90%. Hoci sa uvedený percentuálny ukazovateľ javí ako veľmi dobrý, treba poukázať na to, že niektoré domácnosti majú síce internetové pripojenie, ale toto nie je stabilné, prípadne počítač napríklad nemá webkameru, ktorá by simulovala prítomnosť na hodine, alebo sa o jeden počítač delí viac žiakov, internetové pripojenie je pomalé a pod.

Nepochybne problémom je zrejma absencia informačných a komunikačných zariadení v sociálne vylúčených spoločnostiach, v sociálne slabšom prostredí. Práve v tejto vzorke ale nachádzame jedincov, u ktorých je vzdelávanie kľúčom k riešeniu sociálneho statusu a chudoby. Školy, ktoré čelili uvedeným problémom zareagovali počas „druhej vlny“ pandémie COVID 19 a pripravili možnosť bezplatného zapožičania počítačov svojim študentom, ktorí nahlásili, že ich rodina takýmto zariadením nedisponuje, resp. ich je viac rodinných príslušníkov na jeden počítač.

Samosprávne kraje zareagovali na vzniknutú situáciu vyhlásením zbierky, aby sa nepoužívaná technika dostala ku študentom. V úradoch im počítače nastavili tak, aby na nich študenti mohli hneď začať pracovať a zabezpečili i pripojenie na internet. Počítače budú neskôr patriť školám, ktoré ich zapožičali svojim študentom. Pomoc študentom pri dištančnom vzdelávaní sľúbil i rezort školstva. Prvý balík peňazí má ísť z fondu obnovy. Slovenská vláda by mala vyčleniť finančné prostriedky aby sa tak zabezpečil jednoduchší prechod do dištančného vzdelávania.

Ďalšie obmedzenia sa s aplikáciou e-learningu spájajú so vzdelávaním detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, ktoré pri vyučovaní využívajú okrem učiteľov aj pomoc rôznych asistentov a špeciálnych pedagógov. Pri online vzdelávaní, ktoré v súčasných podmienkach prebieha hlavne asynchrónne (žiaci a učitelia nie sú súčasne online), predstavuje tento školský pomocný personál len ďalší článok komunikačného reťazca.

Podpora možností a nástrojov dištančného vzdelávania je v aktuálnych spoločenských a najmä pandemických podmienkach vidieť na všetkých úrovniach spoločenského systému. Konkrétne usmernenia pre rôzne oblasti resp. rôzne stupne vzdelávania je vidieť priamo na úrovni ústredného orgánu štátnej správy – na úrovni Ministerstva školstva Slovenskej republiky, ktoré formulovalo a na svojej stránke zverejňuje nasledujúce usmernenie:^[2]

V rámci podpory interaktívneho vzdelávania v materských, základných a stredných školách ministerstvo školstva spustilo 1. februára 2020 do ostrej prevádzky portál Centrálného úložiska digitálneho edukačného obsahu s názvom „Viki“ (<https://viki.iedu.sk/resources/browser/verejne>).

Portál v súčasnosti obsahuje verejne dostupný edukačný obsah pre materské školy (vrátane obsahu v maďarčine a v angličtine), obsah pre základné školy, a to v prírodovedných predmetoch, ako sú matematika, prírodoveda, biológia, chémia, fyzika, v oblastiach finančnej gramotnosti, environmentálnej výchovy, pre stredné školy v oblasti elektrotechniky a podobne. Od 19. marca 2020 budú pre všetkých sprístupnené aj vzdelávacie materiály k angličtine pre ZŠ I. stupeň, ZŠ II. stupeň a tiež pre stredné školy.

V týchto dňoch sa taktiež vyriešilo sprístupnenie vzdelávacích materiálov pre stredné odborné školy, ktoré vznikli v rámci NP Rozvoj stredného odborného vzdelávania.. Ide o viac ako 60-tisíc krátkych videí a ukážok, ktoré sú momentálne dostupné celej verejnosti (učitelia, žiaci, rodičia) bez nutnosti prihlásenia.

Planéta vedomostí

Vzdelávací portál Planéta vedomostí (<http://planetavedomosti.iedu.sk>) predstavuje komplexný nástroj pre školy a ich učiteľov, ktorý slúži na prípravu výučbových materiálov, na prácu so žiakmi počas vyučovacej hodiny a následne na kontrolu domácich úloh vypracovaných žiakmi. V súčasnosti obsahuje viac ako 30 000 vzdelávacích materiálov z matematiky, fyziky, chémie, biológie a prírodovedy. Vzdelávacie materiály tvorí multimediálne spracovaný obsah vo forme videí, animácií, simulácií, prezentácií, ilustrácií, 3D modelov, obrázkov, fotografií, interaktívnych cvičení a lekcí. Materiály na portáli sú sprístupnené podľa predmetov a úrovní, a taktiež podľa tematických celkov definovaných Štátnym vzdelávacím programom. Okrem prírodovedných predmetov nájdu učitelia a žiaci na portáli aj vzdelávacie materiály z anglického jazyka a jazykov národnostných menšín (maďarského, rusínskeho a rómskeho), ktoré vznikli v rámci projektu IKATIKA.

IT Akadémia

Obsah a vzdelávacie nástroje vytvorené v rámci národného projektu IT Akadémia – vzdelávanie pre 21. storočie (www.itakademia.sk) budú od 18. marca 2020 v súvislosti s aktuálnou situáciou sprístupnené bez akýchkoľvek obmedzení. Ide predovšetkým o inovatívne metodiky z informatiky, matematiky, fyziky, chémie, biológie, geografie a vybraných predmetov zameraných na IKT pre všetky základné a stredné školy na Slovensku. Cieľom je pomôcť učiteľom organizovať vzdelávanie žiakov na diaľku aj s využitím učebných materiálov vytvorených v rámci projektu. Prostredníctvom web stránky projektu tak budú:

- zverejňované inovatívne metodiky spolu s pracovnými listami a digitálnymi nástrojmi, ktoré sú využiteľné pre domáce zadania žiakov,
- realizované webináre (online workshopy) pre učiteľov jednotlivých predmetov zamerané na konzultácie k využívaniu inovatívnych metodík, na odporúčania pre online vzdelávanie, na výmenu skúseností pri využívaní vhodných technológií a
- bude sprístupnený archív popularizačných aktivít pre žiakov – prednášok z IT čajovní, Nobelovských prednášok, a pod.

E-test

Školy, ktoré majú prístupové licencie do systému elektronického testovania e-Test <http://www.etest.sk/>, môžu aktuálne využívať jeho modul na tzv. učiteľské testovanie. Učitelia z týchto vyše 1 600 škôl majú k dispozícii už hotové úlohy a testy z Banky úloh a testov, prípadne si z úloh môžu zostaviť vlastný test podľa svojich pedagogických požiadaviek a cieľov. Učiteľ potrebuje funkčný PC, resp. notebook s prístupom na internet. Žiaci vedia do systému prístupovať tiež aj z domu, ak majú funkčný PC, notebook alebo tablet s prístupom na internet.

NÚCEM ponúka od apríla všetkým školám voľný prístup do systému e-Test, ako aj využitie jeho viacerých modulov – učiteľské aj školské testovania. Riaditelia škôl o tom budú informovaní prostredníctvom elektronickej pošty.

II. Požiadavky na ochranu informácií a súkromia v kontexte dištančného vzdelávania

S prechodom prezenčnej formy vzdelávania na dištančnú sa zvyšujú aj nároky na ochranu súkromia pri práci s informačno-komunikačnými technológiami a internetu. Vzhľadom na značnú dynamiku a rozsah vývoja webových služieb a alternatív k tradičným spôsobom komunikácie informácií sa však legislatívne opatrenia javia ako nedostatočne flexibilné a neschopné vyrovnať krok s tempom vzniku nových bezpečnostných rizík. To kladie významný podiel zodpovednosti za ochranu súkromia na plecia samotného používateľa. Okrem iného by sa za jeden zo základných problémov v rámci otázok súkromia na internete mohla považovať aj absencia primeranej informačnej gramotnosti, čo môže mať za následok nedostatočnú informovanosť používateľa o rizikách, ktoré mu hrozia pri práci v kyberpriestore. Takýto informačný deficit potom s veľkou pravdepodobnosťou znemožňuje efektívne sa chrániť pred zneužitím údajov či inými zásahmi do súkromia. Tento problém je aktuálny práve pri dištančnom vzdelávaní, kedy pedagógovia poskytujú svoje obrazové záznamy, ich vstupy sú nahrávané a archivované a často pri zdieľaní rôznych podporných materiálov zo svojej pracovnej plochy si neuvedomujú v plnom rozsahu objem a povahu informácií, ktoré pri tejto činnosti automaticky poskytujú.

Ochrana informácií a rôznych aspektov osobnosti v súvislosti s dištančnými formami vzdelávania na podklade rôznych dostupných platforiem, má nie len významný civilno-právny, ale aj významný trestnoprávny rozmer. Ten civilnoprávny sa opiera o možnosti ochrany osobnosti v súlade s § 11 a nasl. Občianskeho zákonníka (zákon č. 40/1964 Zb. v znení neskorších predpisov, ďalej len „OZ“). V zmysle citovaných ustanovení sa poskytuje ochrana aj prejavom osobnej povahy. *Písomnosti osobnej povahy, podobizne, obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy týkajúce sa fyzickej osoby alebo jej prejavov osobnej povahy sa smú vyhotoviť alebo použiť len s jej privolením (§ 12 OZ).* Takýto súhlas však nie je potrebný v prípade, ak uvedené záznamy alebo snímky spadajú do niektorej zo zákonom stanovených licencií, kedy sa vyhotovovať môžu, a to aj bez súhlasu dotknutej osoby. Okrem licencie vedeckej a umeleckej, ktoré by mohli v širšom kontexte súvisieť s dištančnými formami vzdelávania a e-learningovými nástrojmi, v rámci zákonných licencií nenachádzame nič iné, čo by sa dalo v širších súvislostiach resp. čo by sa dalo vôbec v nejakých súvislostiach použiť na tieto účely. Otázne tak ostávajú možnosti nahrávania dištančných foriem vzdelávania a následne využívanie a rozširovanie dostupných nahrávok z rôznych platforiem vzdelávania. Bez súhlasu dotknutej osoby je takéto nakladanie s nimi vylúčené a dotknutá osoba je pred takýmito postupmi civilnoprávne chránená tak, ako je pre nimi chránená aj v rovine možnosti využiť trestnoprávny postih.

Účelom trestného činu neoprávneného zachytávania počítačových údajov podľa § 247c Trestného zákona (zákon č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov, ďalej len „TZ“ alebo „Trestný zákon“) je ochrana práva na súkromie pri technologickej dátovej komunikácii. Takýto kriminálny skutok má za následok porovnateľné porušenie právom chráneného záujmu na súkromie pri komunikovaní, ako je to upravené pri trestnom čine páchanom napr. pri odpočúvaní a zaznamenávaní cudzieho hovoru prostredníctvom telefonického prenosu. Toto právo na súkromie v rámci skupiny práv súvisiacich s ochranou tajomstva prepravovaných správ je odvodené od medzinárodne platného Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd odvíjajúceho sa od Všeobecnej deklarácie ľudských práv, kde v článku osem tohto Dohovoru je garantované právo každého na rešpektovanie svojho súkromia a rodinného života, obydli a korešpondencie. Trestný čin neoprávneného zachytávania počítačových údajov sa vyskytuje vo všetkých spôsoboch analógového ako aj digitálneho prenosu dát.^[3]

III. Dostupné e-learningové platformy a možnosti ich využitia

Ďalšou otázkou zostávajú aj vhodné online a offline platformy, nástroje využívané v rámci e-learningu. Mnohé z nich, hoci na ich zavádzanie apeluje aj EÚ, nie sú v súčasnosti dostatočne známe a ani využívané. Ide nie len o nástroje zabezpečujúce *spojenie medzi pedagógmi a študentmi* v situácii, keď sa nachádzajú na rôznych miestach, ale súčasne o nástroje, ktoré umožňujú *prístup k informáciám a prostrediam*, ktoré nie sú zvyčajne v každej krajine alebo inštitúcii dostupné. Rad inšpiratívnych poznatkov je možné čerpať z Akčného plánu Komisie pre digitálne vzdelávanie, ktorý okrem iného odkazuje aj na rad online platforiem, v rámci ktorých je možné kontinuálne zabezpečovať činnosti v rámci vzdelávania aj odbornej prípravy. V obsahu tohto Akčného plánu podporujúceho rozmanité formy digitálnych kompetencií a digitálneho vzdelávania, nachádzame rad akcií smerujúcich k podpore využívania informačno-komunikačných technológií v postupoch digitálneho vzdelávania. Vo vzťahu k členským štátom súčasne zavádza kompetencie do troch kľúčových oblastí na účely podpory digitálneho vzdelávania, konkrétne:^[4]

- a) podpora využívania digitálnych technológií v procese vzdelávania
- b) rozvíjanie digitálnych schopností a zručností
- c) zlepšovanie vzdelávania na podklade výsledkov štúdií z oblasti uplatňovania informačno-komunikačných technológií v procese vzdelávania.

Rad platforiem pre aplikáciu e-learningu v praxi, na ktoré priamo odkazuje Akčný plán Komisie pre digitálne vzdelávanie sú dostupné online. Z týchto e-platforiem vzdelávania pre pedagógov na rôznych úrovniach vzdelávacieho systému a v rôznych oblastiach je možné spomenúť tieto:

- *Platforma School Education Gateway* – elektronický katalóg učebných materiálov a príležitostí na odbornú prípravu pre učiteľov a zainteresované strany z európskych školských vzdelávacích systémov dostupný v 23 európskych jazykoch
- *Platforma School Education Gateway* – obsahuje publikácie, návody a učebné materiály, učebné materiály, ktoré vytvorili inštitúcie EÚ alebo sú výsledkom projektov s finančnou podporou EÚ, bezplatné online kurzy, webináre, informačný bulletin

- *eTwinning (elektronické vytváranie partnerstiev)* – predstavuje európsku platformu pre spoluprácu, prostredníctvom ktorej môžu učitelia komunikovať, vymieňať si zdroje, nájsť si príležitosti na profesijný rozvoj a spoluvytvárať projekty v 30 jazykoch; požiadavkou je registrácia, po ktorej sú dostupné hotové balíčky projektov, príklady projektov s efektívnymi postupmi, výmena skúseností
- *Kútik na vzdelávanie* – obsahuje učebné materiály vrátane online hier, ktorých cieľom je pomôcť žiakom všetkých vekových skupín objavovať EÚ.
- *SALTO-YOUTH* – elektronický katalóg vzdelávacích nástrojov na propagáciu a podporu práce s mládežou, zahŕňa súbor nástrojov pre školiteľov aj pracovníkov s mládežou
- *Elektronická platforma pre vzdelávanie dospelých (EPALE)* – otvorená viacjazyčná online komunita, ktorá spája profesionálov z oblasti vzdelávania dospelých v celej Európe s cieľom zvýšiť kvalitu a rozmanitosť príležitostí na vzdelávanie dospelých; vyžaduje alebo môže sa vyžadovať registrácia, po ktorej je dostupné vzdelávanie prostredníctvom video editora.
- *Virtuálna výmena v rámci programu Erasmus+* vytvára príležitosti na inovačnú online virtuálnu výmenu pre mladých ľudí v celej Európe a v južnom Stredozemí
- *Európsky inovačný a technologický inštitút (EIT)* – obsahuje zdroje na podporu poskytovania kvalitnej online výučby a vzdelávania odborníkmi v oblasti vysokoškolského vzdelávania, ktoré pripravil Európsky inovačný a technologický inštitút (EIT); obsahuje výučbový modul v čase krízy (nutná registrácia), EIT digitálne kurzy aj EIT InnoEnergy online kurzy.
- *Európsky týždeň programovania* – iniciatíva na miestnej úrovni, ktorú podporuje Európska komisia. Cieľom iniciatívy je ľuďom zábavne a pútavo priblížiť programovanie, výpočtové myslenie a digitálnu gramotnosť (dostupná v 29 jazykoch).

Je prirodzené, že aj na Slovensku sa vzdelávanie v dôsledku pandémie a s ňou spojeným núdzovým stavom muselo presunúť do oblasti digitálnej. Už sme poukázali na skutočnosť, že vzdelávanie v našich podmienkach nebolo pripravené na takých operatívny prechod k dištančným formám vzdelávania a aj v nasledujúcich častiach sa preto venujeme kľúčovým otázkam, ktoré by mali byť riešené resp. zodpovedané vopred, teda pred nastavením modelu dištančného vzdelávania.

Online priestor sa v dôsledku udalostí z posledných mesiacov stal nie len priestorom pre získavanie a zdieľanie informácií, ale aj priestorom pre poskytovanie a nadobúdanie nových vedomostí alebo zručností. Aktuálne sú aj z nášho pohľadu dostupné viaceré webové platformy využiteľné na tieto účely. V nasledujúcom prehľade sa venujeme tým, ktoré sa nespájajú s počiatočnými vstupnými nákladmi, resp. ich využívanie je bezplatné (treba zohľadniť to, že vychádzame z premisy, že každý účastník disponuje počítačom s webkamerou, pripojením na internet; v mnohých prípadoch treba zohľadniť aj jazykovú náročnosť resp. vybavenosť účastníkov a ich schopnosti komunikovať v cudzom jazyku):^[5]

COURSERA – americká vzdelávacia platforma spolupracujúca s univerzitami a inými organizáciami pri poskytovaní online kurzov, špecializácií a umožňuje získať konkrétny stupeň vzdelania v rôznych predmetoch, ako sú napríklad strojárstvo, informatika, strojové učenie, matematika, obchod, informatika, digitálny marketing, humanitné vedy, medicína, biológia, spoločenské vedy a iné. Kurzy

používajú metódu vzdelávacích videí a tiež kvízov. Postup v vzdelávaní študenta je monitorovaný profesorom.

KHAN ACADEMY – nezisková organizácia na účely poskytovania vysoko kvalitného vzdelávania bez ohľadu na miesto a čas, v podstate komukoľvek. Aktuálne ponúka viac ako 3 100 videolekcií uložených na YouTube v rámci rôznych vedených disciplín. Kurzy sú členené do podčastí textovej podoby a videí. Umožňujú zapojiť do učenia učiteľov alebo rodičov, čo môže byť dôležitým motivačným faktorom pre učiaceho sa. Táto platforma funguje aj v českej mutácii.

OPEN COURSE WARE – dostupné bezplatné kurzy vytvorené na univerzitách. Vyhľadávanie je možné podľa konkrétnych tém, podľa jazyka, v ktorom je kurz vedený, alebo podľa organizátora kurzu. Platforma sa riadi princípom otvoreného vzdelávania: zahŕňa zdroje, nástroje a postupy, ktoré využívajú rámec otvoreného zdieľania na zlepšenie prístupu k vzdelávaniu a jeho účinnosti na celom svete.

ALISON – bezplatné vzdelávanie zameriavajúce sa na rozvoj zručností na pracovisku. Hlavné oblasti vzdelávania na tejto platforme sú obchodné a podnikateľské zručnosti, finančné a ekonomické zručnosti, jazyky, digitálne zručnosti, personálny rozvoj. Absolvent kurzu získava certifikát alebo diplom.

MIT OPEN COURSE WARE – portál spadajúci pod Univerzitu Massachusetts Institut od Technology; zahŕňa viac ako 100 videolekcií, ktoré je možné aj si stiahnuť a vzdelávať sa podľa vlastného harmonogramu.

ACADEMIC EARTH – bezplatné videokurzy, vrátane prednášok realizovaných na prestížnych svetových univerzitách; vyhľadávať je možné podľa témy aj podľa domovskej univerzity.

OPEN LEARNING INITIATIVE – Carnegie Mellon University vytvorila platformu pre prístup k rôznym druhom materiálov vzdelávacej povahy, ktoré si môžu uchádzači navoliť podľa vlastných potrieb a vedľa si stanoviť svoje tempo štúdia. Cieľom je transformácia vysokoškolského vzdelávania prostredníctvom vedy a učenia.

GEOGRAPHY IQ – ide o svetový atlas s dostupnými geografickými, ekonomickými aj politickými a historickými informáciami. Integruje rad nástrojov, okrem iného máp, vlajok, konverzií a údajov o demografii, časovom pásme i podnebí.

MINDTOOLS – platforma pre vzdelávanie v základných oblastiach riadenia, vedenia a osobnej efektívnosti, ktoré sú podľa tohto portálu potrebné na vybudovanie šťastnej a úspešnej kariéry. Na tento cieľ využíva blogy, kvízy, pracovné listy, infografiky a ďalšie zaujímavé nástroje.

THE WORLD FACTBOOK – bezplatná a otvorená platforma vzdelávania CIA, ktorá poskytuje dôveryhodné informácie z rôznych oblastí (história, osobnosti, spoločnosť, právo, vláda, ekonomika, energetika, médiá, armáda, doprava) a to osobitne pre jednotlivé štáty, regióny.

OPEN CULTURE – vzdelávanie v oblasti kultúry a umenia. Portál obsahuje 1300 online kurzov, 1150 filmov, 700 audiokníh, 800 e-kníh.

OPEN EDUCATION DAZABASE – obsahuje viac ako stotisíc kurzov z rôznych univerzít na svete; možno hovoriť o lídrovi v e-learningu v celosvetovom meradle a to už od roku 2007. Zahŕňa rôzne stupne vzdelávania, vedné oblasti, témy a pod.

iTUNES U – bezplatná aplikácia, ktorá sa dá stiahnuť do mobilu či počítača; integruje viac ako 500 kurzov s učebnými textami na úrovni základných a stredných škôl. Otvára priestor pre diskusiu pedagógov a žiakov na účely vytvárania spätnej väzby.

TED – obsahuje videá, prednášky odborníkov z rôznych oblastí života. Videá majú väčšinou krátku stopáž, rečníci v nich neformálny a inšpirujúcim spôsobom dokážu pozitívne ovplyvniť svojich poslucháčov

99U – integruje vzdelávacie videá rôznej povahy, na rôzne témy. Má viac umelecké zameranie a ponúka aj príbehy konkrétnych osobností.

WIKIVERSITY – integruje projekty k rôznym témam; nevýhodou je, že neposkytuje ucelené vzdelávanie; ide o vzdelávací a výskumný projekt, do ktorého môže zasahovať ako editor každý, môže jeho obsah šíriť aj čítať. Dostupný je v českej jazykovej verzii.

PROJEKT GUTENBERG – prvý poskytovateľ bezplatných elektronických kníh na svete; zakladateľom je M. Hart, ktorý e-knihy predstavil už v roku 1971. Aktuálne obsahuje prístup k viac ako 4200 knihám.

THE FREE LIBRARY – bezplatná knižnica ponúka nielen knihy ale aj články v obrovskom objeme, spolu v počte až 21 miliónov. Založená bola v roku 2003. Je neoceniteľný výskumným nástrojom ako nájst užitočné informácie o prakticky akejkoľvek téme.

UDACITY – vzdelávanie za pomoci videokurzov, hlavne v oblasti techniky. Ide o projekt celoživotného vzdelávania, na ktorom sa buduje kariéra jednotlivcov. Portál spolupracuje s poprednými technologickými spoločnosťami. Zaujímaví sa učia zvládať kľúčové technologické zručnosti, ktoré rôzne firmy hľadajú v rámci svojej personálnej základne.

YOU TUBE – jeden asi z najznámejších videoportálov, ktorý ponúka tak zábavu, hudbu, ako aj možnosti vzdelávania (viac ako 6000 vzdelávacích kanálov). Jeho výhodou je ľahké ovládanie, možnosti vyhľadávania, komentovania a rovnako tak pridávania videí a postrehov; zaraďuje sa k tým najpoužívanejším na svete a to aj v oblasti vzdelávania.

CODE ACADEMY – bezplatná platforma poskytujúca vzdelávanie (kurzy) v rôznych oblastiach vedy, techniky. Výhodou je možnosť jednoduchého vyhľadávania v katalógu za pomoci kľúčových slov, hesiel.

VIKY – Centrálne úložisko edukačného obsahu, ktorého odkaz je obsiahnutý na stránke ucimenadialku.sk. Komplexná vzdelávacia platforma, ktorá sprístupňuje digitálny edukačný obsah Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky a poskytuje používateľom, učiteľom a žiakom funkcionality pre elektronické vzdelávanie. Zahŕňa rôzne témy, vzdelávacie obsahy podľa zamerania a oblasti. Ide o bezplatnú slovenskú platformu na účely dištančného vzdelávania.

EURÓPSKE JAZYKOVÉ PORTFÓLIO – určené pre žiakov vo veku 7 – 10 rokov (EJP) je v súlade so Spoločným európskym referenčným rámcom pre jazyky (úrovne A1 – B1) a podporuje implementáciu Štátneho vzdelávacieho programu pre predmet cudzí jazyk. EJP predstavuje celkový rámec

plurilingválnych a interkultúrnych kompetencií učiaceho sa, pričom zároveň napomáha pri stanovovaní vzdelávacích cieľov, rozvíja schopnosť učiť sa učiť, sebahodnotenie a autonómiu učiaceho sa. EJP sa môže používať v rôznych jazykoch, aj keď v samotnom modeli nie sú uvedené. Európske jazykové portfólio sa skladá z troch častí: Jazykový pas, Jazykový životopis, Zbierka prác a dokladov.

HRAVO ZDRAVO – bezplatná a rovnako tak slovenská verzia určená na tvorivé, umelecké a pohybové aktivity a vedecké pokusy (ekologické, hudobné, z chémie, fyziky, prírodovedy a biológie), ktoré hravou formou vedú deti ku zdraviu a približujú im dôležitosť zdravej stravy, pohybu, psychického zdravia, ako aj ochrany životného prostredia (1 – 15 rokov).

IT AKADEMIA – bezplatná slovenská platforma obsahujúca pracovné zošity, metodiky, videá.

ISIBALO – bezplatná platforma zahŕňajúca vzdelávací obsah so zameraním na matematiku, fyziku, chémiu. Obsahuje učebnice, študijne materiály. Je v českej jazykovej mutácii.

IV. Kľúčové problémy online-vzdelávania (a otázky s nimi spojené)

Odhliadnuc od konkrétnej vzdelávacej platformy, primárne je potrebné v súvislosti s prechodom od prezenčnej formy vzdelávania k tej dištančnej forme vzdelávania, je potrebné riešiť základné, kľúčové otázky, ktoré sa spájajú s našim, slovenským vzdelávacím prostredím a kultúrou.

Pri hľadaní možností diaľkovej výučby a vhodných e-learningových nástrojov, je nutné zohľadniť nie len možnosti na strane pedagógov, ale najmä možnosti na strane adresátov výučby. K základným otázkam potom patria také, ako:

- Má študent prístup k internetu?
- Má vhodné zariadenia na elektronické vzdelávanie?
- Môže s týmto zariadením pracovať sám, alebo sa oň musí deliť s inými členmi domácnosti?
- Aké sú technologické kompetencie adresátov výučby?

Aj kombinácie práce s listinnými dokumentami sú pomerne náročné, lebo si vyžadujú, aby adresáti mali možnosti vytlačiť si obsah a pracovať s ním. Inak je nutné hľadať nástroje na doručenie listinného obsahu priamo k adresátom ako nutná podmienka pre úspešné vzdelávanie. V prípade využívania mobilných telefónov a mobilných zariadení je rovnako tak dôležitý prístup k internetu a schopnosť inštalovať požadované aplikácie. Využívané platformy by mali obsahovať konkrétne odkazy na kľúčové zdroje, témy či pojmy, inak je dôležité zabezpečiť prístup adresátov vzdelávania aj k týmto. Ako vyplynulo aj z prieskumných zistení a to nie len raz, prostredie, v ktorom sa edukácia realizuje na strane príjemcu, je významným spôsobom schopné ovplyvniť koncentráciu adresátov, ich pozornosť, ako aj výstupy zo vzdelávania. Je to aj technická podpora (často v podobe zabudovaných liniek pomoci), ako aj podpora najbližšieho okolia, vhodné prostredie a dostupnosť radu nástrojov, ktoré si edukácia priamo vyžaduje. Súhrnne ide o vhodné predispozície k možnostiam využívania rôznych platforiem e-learningu.

Na úrovni vysokého školstva sa jednou z najvyužívanejších platforiem stala aplikácia MS Teams, ktorá umožňuje interaktívnu edukáciu, komunikáciu, poskytuje spätnú väzbu, umožňuje zdieľať obsah,

dokumenty i videá a súčasne umožňuje realizovaný obsah nahrávať a ukladať, čo umožňuje vrátiť sa k nemu v rôznom čase, na rôznych miestach, kontrolovať ho a pod.

Všetky informácie od spoločnosti Microsoft k dištančnému vzdelávaniu prostredníctvom tejto aplikácie sú sústredené na webstránke [Skola na dialku](#). Obsah stránky zahŕňa informácie pre učiteľov, riaditeľov, IT správcov, študentov aj rodičov.

Microsoft Teams je k dispozícii vzdelávacím inštitúciám prostredníctvom ponuky Office 365 A1 bezplatne a je možné s ňou pracovať tak v pevnom počítači, ako aj v mobilnom telefóne či tablete. Je tak možné rozhodnúť sa podľa osobných potrieb a preferencií, ktoré pripojenie je vhodnejšie pre konkrétneho užívateľa. Aplikácia je k dispozícii pre operačné systémy Windows, Mac a Linux na počítačoch a iOS a Android na mobilných zariadeniach. Nevyhnutnosťou je zapracovanie koncepcie a zásad ochrany osobných údajov.

MS Teams ako platforma pre vyučovací proces, ako aj proces skúškový, videokonferenčný alebo na účely zdieľania vzdelávacieho obsahu predstavuje ucelenú sústavu modulov a im zodpovedajúcich nástrojov. Tieto vo svojom súhrne umožňujú vytvorenie online vzdelávacích skupín alebo vzdelávacích podujatí, na ktorých je možné sprostredkovať tak edukačný obsah, ako aj praktické skúsenosti. Podľa vlastných preferencií je možné vytvárať menšie či väčšie skupiny, meniť štýly, vzhľady i pozadia, zadávať rôzne druhy obsahov a úloh, kontrolovať ich plnenie, priamo kontaktovať zvolených účastníkov samostatne i v skupinách. Výhodou je jednak pomerne jednoduchá práca, viaceré možnosti dosahovania toho istého cieľa a možnosť voľby rôznych variácií smerujúcich k dosahovaniu sledovaného cieľa. Súčasťou je využívanie možností kalendára, ktorý upozorňuje na plánované aktivity. Pre vhodné fungovanie sa spravidla vyžaduje testovanie rôznych funkcií a možností, ktoré aplikácia ponúka. Následne, dá sa povedať v krátkom čase nadväzne na to, je možné plnohodnotné využívanie aplikácie a následné prispôbovanie podľa vlastných potrieb a požiadaviek, oblastí vzdelávania, adresátov.

Jedným z predpokladov pre aplikáciu tohto nástroja e-learningu v čase pandémie a núdzového stavu štátu sú operatívne rozhodnutia tak ústredných štátnych orgánov o náhrade štandardných prezenčných foriem výučby, ako aj na tieto rozhodnutia nadväzujúce opatrenia konkrétnych škôl, či vzdelávacích zariadení. Práve tieto v konečnom dôsledku formulovali svoje vnútorné politiky e-vzdelávania opierajúce sa o konkrétne princípy a zásady, ktorými sa nahradili možnosti vzdelávania prezenčného. Problematickou prirodzene aj naďalej ostala otázka technologického vybavenia a zabezpečenia, internetového pripojenia a dostatočných digitálnych kompetencií, ktorými mnohí pedagógovia nedisponovali a ani v súčasnom čase nedisponujú.

Záver

Pandémia koronavírusu priniesla do celej spoločnosti, ale osobitne aj do procesu vzdelávania veľa zmien. Nie len štátne orgány, ale aj konkrétne vzdelávacie inštitúcie boli nútené nájsť nové spôsoby práce, interakcie a života akademickej obce v podmienkach obmedzeného, až vylúčeného fyzického kontaktu. Poznatky z posledných mesiacov nás jednoznačne utvrdzujú v tom, že nástroje e-learningu sú v našich podmienkach modernou budúcnosťou vzdelávania. Prirodzene s tým sa spája aj poznanie o tom, ktoré oblasti spoločnosti, osobitne vzdelávania je potrebné rozvíjať a do ktorých je nutné investovať. Digitálne technológie sú kľúčovou súčasťou nášho kolektívneho úsilia v boji proti vírusu a podpory našich nových spôsobov života a práce v tejto výnimočnej dobe a prirodzene sa premietajú aj

do rôznych oblastí nášho života – či už do oblasti pracovnej, významne aj do oblasti vzdelávania, v ktorej nachádzajú pozitívne odozvy a spájajú sa s pozitívnymi skúsenosťami, s radom výhod.

Použité informačné zdroje

GRIVNA, T., POLČÁK, R. 2008. Kyberkriminalita a právo. Praha: Auditorium, 2008.

KURUCOVÁ, Z. 2020. Aplikácia nástrojov e-learningu s využitím IKT vo vzdelávaní. Bratislava: Mladé Letá, 2020.

Zdroj: <https://www.minedu.sk/moznosti-distancneho-vzdelavania-pre-skoly/> (zo dňa 19.10.2020)

Trestný zákon č. 300/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov.

Občiansky zákonník (zákon č.40/1964 Zb. v znení neskorších predpisov)

Poznámky pod čiarou

^[1] Tento príspevok je podporovaný Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-16-0521

^[2] Zdroj: <https://www.minedu.sk/moznosti-distancneho-vzdelavania-pre-skoly/> (zo dňa 19.10.2020)

^[3] GRIVNA, T., POLČÁK, R. 2008. Kyberkriminalita a právo. Praha: Auditorium, 2008, s. 33

^[4] KURUCOVÁ, Z. 2020. Aplikácia nástrojov e-learningu s využitím IKT vo vzdelávaní. Bratislava: Mladé Letá, 2020, s. 96 a nasl.

^[5] KURUCOVÁ, Z. 2020. Aplikácia nástrojov e-learningu s využitím IKT vo vzdelávaní. Bratislava: Mladé Letá, 2020, s. 96 a nasl.